

УДК 316.42.43:32–027.22

Супрун Н.А., д-р екон. наук, професор
головний науковий співробітник
Інституту економіки та прогнозування НАН України

РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Досліджуються перспективи модернізації інституційного середовища та зміни стратегічних пріоритетів соціального розвитку України в контексті вимог євроінтеграційного процесу. Основний акцент зроблено на необхідності розвитку інституту корпоративної соціальної відповідальності в Україні відповідно до завдань імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та відповідних європейських норм.

Ключові слова: соціальний розвиток, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, євроінтеграція, Еуро-2020, корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток, інтелектуальне зростання, інклюзивне зростання, соціальне залучення.

JEL: E6

Постановка проблеми та актуальність обраної теми. Одним із найвпливовіших чинників соціального розвитку України і водночас його екзогенним інституційним обмеженням стали процеси глобалізації та міжнародної економічної інтеграції. Виступаючи каталізатором зростання взаємозалежності окремих регіонів світу, вони спричиняють активну імплементацію в інституційне середовище економік, що перебувають на нижчому щаблі розвитку інституційної структури, соціальних норм та інститутів, сформованих упродовж тривалого історичного розвитку всією західною цивілізацією. Як результат, відбувається прискорена інституціоналізація та зміна стратегічних пріоритетів соціального розвитку країн "наздоганяючого ешелону" [1]. Необхідність використання міжнародних стандартів як еталона інституційних трансформацій в Україні ще більше актуалізувалась євроінтеграційним вектором розвитку національної економіки, що зумовило необхідність приведення у відповідність до європейських стандартів національних інституційних норм та їх подальшу гармонізацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження трансформації інституційного середовища національної економіки постійно привертає увагу вітчизняних науковців, серед яких найбільш помітними є праці В.Трощинського, В.Скуратівського [2], Л.Льчука [3], Т.Семигіної [4], О.Петроє [2, 5–7], Н.Супрун [1, 8, 9] та ін. Віддаючи належне дослідженням зазначених вчених і значною мірою солідаризуючись із висловленими ними науковими положеннями, слід відзначити, що дослідження екзогенних детермінант та вектора трансформації моделі соціального розвитку України залишається здебільшого поза увагою наукової громадськості. Відсутність системного розуміння цієї важливої науково-практичної проблеми не сприяє підвищенню ефективності соціального розвитку та унеможливорює повноцінне використання потенціалу соціальних інновацій як чинника економічного прогресу.

Постановка мети і завдань. Євроінтеграція як головний зовнішньополітичний пріоритет суспільного розвитку України актуалізує завдання системного дослідження основних європейських програм та стратегій соціально-економічного розвитку, що мають стати рамкою та цільовим орієнтиром для розроблення відповідних національних стратегій та зміни стратегічних пріоритетів соціального розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження та отриманих результатів. Основні принципи, стратегічні пріоритети та механізми соціально-економічного розвитку ЄС на найближчу перспективу визначені в стратегії "Europe-2020", що була прийнята в березні 2010 року для консолідації зусиль країн Євросоюзу з метою подолання кризи та створення умов для: *інтелектуального зростання* (smart growth), що спирається на інвестиції в освіту, дослідження та інновації; *сталого зростання* (sustainable growth) на засадах ефективного та доцільного використання природних ресурсів; *інклюзивного зростання* (inclusive growth), що має на меті зниження рівня бідності, забезпечення максимальних показників зайнятості, подолання соціального відторгнення, досягнення соціальної та територіальної згуртованості.

Усі компоненти стратегії (інтелектуальне, стале та інклюзивне зростання) розглядаються одночасно як взаємообумовлені цілі та як механізми їх досягнення, оскільки здобування одних цілей сприятиме розв'язанню цілої низки соціально-економічних проблем, і, відповідно, досягненню інших цілей. Так, зростання ефективності та рівня освіти має на меті збільшити шанси населення на працевлаштування, що сприятиме зниженню рівня бідності. Збільшення інвестицій у розвиток науки та інноваційної діяльності сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки та утворенню нових робочих місць. Реалізація програм енергозаощадження та екологізації відтворення скерована на покращення стану навколишнього середовища, а, отже, і на підвищення рівня життя населення [9]. Визначаючи однією із центральних цілей стратегії досягнення високого рівня конкурентоспроможності як необхідної умови забезпечення сталого розвитку, стратегія "Europe-2020" водночас розглядає конкурентоспроможність як засіб розв'язання багатьох соціально-економічних проблем та ціль, що уможливорює подальше зростання рівня життя та досягнення цілей сталого розвитку.

У ній (власне як і переважно в усіх європейських програмних актах) сталий розвиток розглядається в широкому розумінні як стратегія, скерована на досягнення комплексного економічно-соціально-екологічного ефекту, що виражається у підвищенні рівня добробуту суспільства, якості життя й ефективному використанні та відтворенні усіх видів ресурсів на основі збалансованості економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку [9]. Тобто йдеться про гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес суспільства, в ході якого одночасно оптимально вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації бідності та дискримінації – як кожної окремо взятої людини, так і окремих народів чи соціальних груп. Очевидно, що вирішення такого глобального завдання є можливим лише за умови добровільного зобов'язання усіх учасників суспільного процесу діяти етично та соціально відповідально.

Саме тому роль базового інституційного механізму у стратегії "Europe-2020", як і в більшості програмних актів ЄС, у т.ч. – і в Угоді про асоціацію

України та ЄС (далі – УА), відведена корпоративній соціальній відповідальності, що визначається Міжнародним стандартом ISO 260000 "Керівництво з корпоративної соціальної відповідальності" як відповідальність організації за вплив своїх рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище, котра реалізується через прозору та етичну поведінку, яка: відповідає сталому розвитку, охороні здоров'я та добробуту суспільства; зважає на очікування заінтересованих сторін; не суперечить відповідному законодавству та міжнародним нормам поведінки; поширена в усій організації [10].

КСВ у програмних документах ЄС розглядається як дієвий інструмент, що "пропонує перелік цінностей, на основі яких можна побудувати більш згуртоване суспільство і здійснити перехід до сталої економічної системи" [11]. Фундаментальним принципом КСВ є дотримання правових та законодавчих норм. Водночас соціальна відповідальність передбачає активні дії компанії/організації за межами норм, визначених законом, та прийняття на себе додаткових, добровільних зобов'язань перед суспільством. Основними напрямками реалізації КСВ згідно з ISO 26000 є такі:

- контроль за якістю продукції;
- дотримання прав людини, подолання різних видів дискримінації;
- створення умов для гідної праці та гідного заробітку;
- чесна конкурентна політика;
- мінімізація екологічного навантаження на довкілля;
- врахування суспільних очікувань та загальноприйнятих етичних норм у діловій практиці;
- формування громадянського суспільства через партнерські програми та проекти суспільного розвитку [10].

Як добровільне зобов'язання щодо реалізації соціальних ініціатив (як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі), результати яких сприяють зменшенню негативних наслідків діяльності компаній/організацій, підвищенню їхньої стабільності у довгостроковій перспективі, КСВ забезпечує соціальну згуртованість та досягнення цілей сталого, інтелектуального та інклюзивного розвитку. Тому в програмних документах ЄС значна увага приділена інституціоналізації та створенню рамкових умов для розвитку КСВ, що знайшло відображення не лише в європейських програмах розвитку, а й у прийнятих міжнародних стандартах та угодах, зокрема: ISO-26000, ISO 14000, ISO 9001:2000, Глобальному договорі ООН тощо.

Значну роль у розробленні державної політики щодо сприяння розвитку КСВ в ЄС відіграє Єврокомісія з моменту випуску свого Зеленого робочого документа у 2001 р. (COM(2001)366) і створення Європейського багатостороннього форуму з КСВ. У 2006 р. Комісія опублікувала політику розвитку КСВ, центральною темою якої була рішуча підтримка ініціативи, запровадженої бізнесом, під назвою Європейський альянс за КСВ (COM(2006)136). Ця політика передбачає розвиток 8 пріоритетних напрямів діяльності ЄС у сфері КСВ: підвищення обізнаності та обмін передовим досвідом; підтримка багатосторонніх ініціатив; співпраця з країнами-членами; інформація про споживачів та прозорість; науково-дослідна діяльність; освіта; малий та середній бізнес; а також дослідження міжнародних аспектів соціально відповідальних ініціатив.

У Новій стратегії Єврокомісії з корпоративної соціальної відповідальності (ухвалена у 2010 р.) відзначається, що компанії для досягнення сталого розвитку повинні інтегрувати соціальні, екологічні, етичні права у свою комерційну діяльність у тісній співпраці із заінтересованими сторонами з метою: максимізації створення спільної вартості для власників/акціонерів та інших заінтересованих сторін і суспільства в цілому; запобігання та пом'якшення негативних наслідків діяльності [12].

Значна увага в нормативних актах ЄС приділяється необхідності висвітлення результатів соціально відповідальної діяльності компаній та організацій через механізми екологічного маркування та соціальної звітності. У 2004 р. ухвалено європейські директиви 2004/17 та 2004/18, які заохочують споживачів до придбання товарів саме у соціально відповідальних компаній, для чого в багатьох європейських країнах розроблено спеціальну систему екологічного та етичного маркування товарів. 2009 р. прийнято регуляторний акт Європейського парламенту і Ради Європи № 1221/2009 з питань добровільної участі організацій у звітності щодо екоменеджменту та аудиту (EMAS). До грудня 2016 р. країни – члени ЄС мають змінити законодавство відповідно до Директиви 2014/95/EU Європарламенту про відкриття нефінансової та різноманітної інформації певними великими утвореннями та групами. Відповідно до цієї Директиви зобов'язання компаній стосуються підготовки та оприлюднення соціального звіту про відповідальний менеджмент, прозоре та відкрите інформування про політику, управління ризиками, антикорупційні дії та боротьбу з хабарами, соціальні та трудові відносини, повагу до прав людини тощо.

Окрему увагу Єврокомісія приділяє розвитку власної політики з КСВ, застосовуючи інструменти, які сприяють подальшому збільшенню впливу цієї політики на розвиток соціальних ініціатив приватного та громадського секторів. Зокрема, в документах ЄС наголошується на важливості посилення міждержавного та міжсекторального регуляторного впливу розвитку КСВ, що має проявитись через:

- уточнення очікувань усіх груп стейкхолдерів щодо перспектив розвитку КСВ;
- збалансування позицій та підходів комерційних підприємств, некомерційних заінтересованих сторін і країн-членів;
- забезпечення ринкової винагороди за відповідальну поведінку бізнесу, в тому числі через інвестиційну політику та державні закупівлі;
- розвиток системи саморегулювання та спільного регулювання, за допомогою якого компанії можуть реалізовувати свої соціальні ініціативи;
- прозоре та правдиве інформування всіх заінтересованих сторін щодо соціальних та екологічних проблем;
- дотримання прав людини як важливого аспекту КСВ;
- створення сприятливих умов для розвитку КСВ [13].

За версією Міжнародного інституту розвитку управління, корпоративна соціальна відповідальність є одним із п'яти базових параметрів оцінки конкурентоспроможності як окремих організацій, так і національних економік, оскільки КСВ створює можливості для оптимізації управління ризиками, зниження витрат, доступу до ринків капіталу, покращення відносин з клієнтами, управління

людськими ресурсами та інноваційного розвитку. КСВ створює підґрунтя для довгострокової довіри між власниками, працівниками, споживачами та урядовими інституціями, що може слугувати основою для сталих бізнес-моделей. "Більш високий рівень довіри, – зазначається в стратегії Єврокомісії з корпоративної соціальної відповідальності, – у свою чергу допоможе створити середовище, в якому підприємства можуть впроваджувати інновації та зростати" [12]. У європейській діловій практиці КСВ розглядається як оптимальний інституційний комплекс, що уможливує досягнення цілей сталого, розумного та інклюзивного розвитку завдяки:

- екологізації економічного відтворення;
- створення умов для інноваційного розвитку та розвитку людського капіталу;
- подолання соціальної ізоляції та співвіднесення економічних цілей розвитку із соціальними запитами та очікуваннями різних заінтересованих груп (стейкхолдерів).

Водночас КСВ є тим інструментом, що уможливує пришвидшену адаптацію відпрацьованих стандартів європейської ділової та бізнесової практики (відкритості, прозорості, підзвітності) у вітчизняному інституційному середовищі, а тому відіграє роль активного чинника інтеграції України у європейський соціально-економічний простір [5]. Саме тому КСВ розглядається як наскрізний елемент УА, а розвиток соціально-відповідальних практик – як важливий індикатор і критерій успішності її імплементації. Насамперед це стосується співробітництва у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, яке, згідно з УА, повинно ґрунтуватися на "заохоченні розвитку корпоративної соціальної відповідальності та веденні соціально відповідальної господарської діяльності" [14, глава 21, ст. 422].

В європейській діловій практиці КСВ продемонструвала значний ресурсний та організаційний потенціал у досягненні цілей сталого розвитку та вирішенні таких стратегічних завдань розвитку економіки, як:

- підвищення динаміки інноваційного розвитку та розвитку людського потенціалу;
- покращення інвестиційного клімату;
- зниження енерго- та ресурсомісткості виробництва;
- зниження нефінансових ризиків (політичних, соціальних, екологічних);
- зменшення соціальної напруженості;
- поліпшення фінансових та економічних показників діяльності компаній;
- збільшення конкурентоспроможності національної економіки;
- відповідальна інтеграція у міжнародні ринки.

КСВ створює можливості для вирішення багатьох соціально-економічних проблем та спонукає суспільних гравців до узгодження позицій та інтересів, поглиблення співпраці та вироблення спільних узгоджених цілей розвитку і тим самим сприяє зниженню рівня соціальної напруженості, конфліктності та нівелюванню соціальних суперечностей. Водночас саме принципи та стандарти КСВ, що вже стали нормою європейської ділової практики, створюють оптимальні рамкові умови та алгоритм імплементації положень УА за такими напрямками.

Євроінтеграція

Забезпечення наближення до права, стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей [14, глава 21, ст. 424] за рахунок:

- вдосконалення державної соціальної політики та політики зайнятості, скерованої на подолання економічних і соціальних дисбалансів, диспаритету в рівнях доходів, соціального відчуження та соціальної ізольованості;
- забезпечення гідних умов та оплати праці, дотримання високих стандартів безпеки праці та соціальних гарантій у сфері зайнятості для всіх верств населення, забезпечення продуктивної зайнятості;
- стимулювання економічної активності населення, самозайнятості та зменшення частки населення, яка потребує соціальної допомоги через спрощення процедури заснування та оподаткування підприємств;
- кардинального реформування системи первинного і вторинного перерозподілу доходів з метою вирівнювання та оптимізації економічних можливостей громадян; створення умов для детінізації та зменшення частки неформальної економіки та нелегальної зайнятості;
- вдосконалення системи державних стандартів та гарантій як бази для визначення структурних співвідношень у політиці доходів та системі соціального захисту; гарантування доступності та фінансової стабільності соціальних послуг, підвищення адресності соціальної допомоги, модернізації системи соціального захисту відповідно до європейських соціальних стандартів;
- запровадження дієвих заходів соціального захисту та створення організаційно-економічного механізму єдиної бази даних одержувачів усіх видів соціальної допомоги; інтеграції всіх соціальних служб в єдину мережу, призначену для комплексного надання нужденним соціальної допомоги;
- розвитку ринку приватних соціальних послуг (на основі концесії) із залученням до реалізації спільних програм усіх секторів економіки на основі механізму державно-приватного партнерства;
- зменшення соціальної нерівності та майнового розшарування за усіма соціально-економічними показниками, створення необхідних умов для детінізації заробітних плат через запровадження накопичувальної пенсійної системи;
- сприяння розвитку соціальної та юридичної справедливості у контексті реформуванні ринку праці; сприяння створенню на ринку праці таких умов, які б поєднували гнучкість та захищеність;
- гармонізації норм українського та європейського законодавства у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей;
- забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у всіх сферах суспільно-економічної діяльності; подолання дискримінації в усіх її формах та проявах.

Забезпечення високого рівня захисту прав споживачів [14, глава 20], що ґрунтується на сучасних європейських стандартах та соціально-відповідальних практиках конс'юмеризму, що передбачає зокрема:

- сприяння розвитку єдиного глибоко спеціалізованого конкурентного ринку, достатня і різноманітна пропозиція на якому уможливує необмежений урядовими та ринковими бар'єрами споживацький вибір оптимального за якістю та ціною набору товарів та послуг; гармонізацію національних правових і адміністративних актів з метою створення/функціонування внутрішнього ринку;

– популяризацію відповідальних торговельних практик, у т.ч. – соціально-відповідального маркетингу та реклами, етичних рекламних стандартів, маркетингу взаємостосунків, які ґрунтуються на таких принципах європейської політики захисту прав споживачів, як: зміна акценту з можливостей виробників на потреби споживачів; випереджаючий розвиток тих сегментів ринку, що більше відповідають потребам споживачів; гарантування забезпечення мінімального споживання за прийнятними цінами; врахування інтересів виробників на умовах визначальної ролі споживача та встановлення певного балансу інтересів сторін на ринку;

– забезпечення ефективного застосування норм захисту прав споживачів, зокрема, через заохочення розвитку незалежних асоціацій споживачів і контактів між представниками споживачів та співробітництва між органами влади й організаціями – виробниками товарів та послуг, НУО, що представляють інтереси споживачів; удосконалення механізмів розв'язання конфліктів, пов'язаних зі скаргами споживачів;

– розвиток інноваційних форм торгівлі (дистанційних продажів за допомогою мережевих технологій або телефону), що сприятиме диверсифікації можливостей задоволення потреб споживачів, а також за рахунок поглиблення як цінової, так і нецінової конкуренції на ринку, сприятиме покращенню якості товарів та послуг, зниженню їхньої ціни та збільшенню добробуту громадян;

– посилення стандартів якості продукції, вимог щодо її безпеки та відповідності чинному національному законодавству і нормам європейського законодавства, європейським стандартам охорони здоров'я та якості продукції, стандартам та керівним документам ЄС, кодексам ведення бізнесу, а також обґрунтованим очікуванням споживачів; досягнення сумісності між системами захисту прав споживачів України та ЄС; заохочення компаній до належного використання норм сертифікації систем менеджменту якості відповідно до ДСТУ та міжнародного стандарту ISO 9000;

– розбудову сучасної системи захисту прав споживачів, що відповідає європейським нормам та передбачала удосконалення законодавчих норм щодо чесної реклами та поширення інформації про товари та послуги; забезпечення рівних можливостей захисту прав для всіх споживачів, особливо для соціально обмежених громадян; розвиток дієвих механізмів відповідальності за порушення прав споживачів;

– удосконалення механізмів інформування та просвіти споживачів, заохочення сталого споживання; навчання представників органів влади та інших представників інтересів споживачів.

Забезпечення соціальних та екологічних інтересів громадян та майбутніх поколінь [14, глава 13, ст. 289] за допомогою:

– розроблення та запровадження економічних інструментів (пільгового оподаткування, державного замовлення та трансфертів тощо) стимулювання екологізації виробничих та побутових процесів;

– гармонізації норм українського та європейського екологічного законодавства;

– запровадження дієвих важелів стимулювання розвитку системи екологічного маркування товарів відповідно до вимог гармонізованих стандартів ДСТУ ISO 14020 та ISO 14040 (які, своєю чергою, мають постійно оновлюва-

Євроінтеграція

тись та доповнюватись) та екологічної сертифікації продукції, насамперед продовольчої групи;

- створення системи екологічного інформування та заохочення компаній до належного використання норм екологічного менеджменту за (ДСТУ ISO 14000), безпеки життєдіяльності (OHSAS 18001), аналізу ризиків і контролю критичних точок (НАССР), проведення процедур екологічного аудиту (ДСТУ ISO 19011); популяризації екологічного маркування як завершальної ланки із підтвердження відповідності (екологічної сертифікації) продукції, що має розглядатися як інструмент підвищення конкурентоспроможності українського виробника на експортних ринках.

Співробітництво з питань громадянського суспільства [14, глава 26] через запровадження таких механізмів, як:

- сприяння розвитку та консолідації громадянського суспільства в Україні; посилення контактів та взаємного обміну досвідом між усіма секторами громадянського суспільства;

- залучення організацій громадянського суспільства до реалізації зазначеної Угоди, зокрема моніторингу її виконання, а також щодо розвитку двосторонніх відносин Україна-ЄС;

- розвиток усіх форм соціального та політичного діалогу;

- підтримка постійного діалогу, контактів та взаємного обміну досвідом між організаціями громадянського суспільства в державах – членах ЄС та в Україні, зокрема, проведення професійних семінарів, підвищення кваліфікації тощо;

- популяризація іміджу України в ЄС та створення можливостей для кращого ознайомлення громадян ЄС з українською історією, культурою та особливостями суспільного розвитку, а також популяризація європейських суспільних цінностей в Україні;

- поглиблення інформованості українських представників громадянського суспільства щодо організації в рамках ЄС консультацій та діалогу між соціальними і громадськими партнерами з метою інтеграції третього сектора до політичного процесу в Україні.

У контексті виконання Україною зобов'язань УА щодо **скорочення бідності та посилення соціальної єдності** [14, глава 21, ст. 420] актуалізується завдання розроблення дієвих механізмів соціального залучення для подолання соціального відчуження та **посилення соціальної згуртованості** [14, глава 21, ст. 421], що в європейських стратегіях розвитку розглядається як базовий компонент інклюзивного економічного зростання. В контексті імплементації УА важливим завданнями у цій сфері є:

- врахування при розробленні соціальної політики заходів, скерованих на посилення соціальної та територіальної згуртованості;

- стимулювання за рахунок механізмів пільгового оподаткування та спрощеної реєстрації та обліку розвитку тих сфер господарства та окремих підприємств, що сприяють працевлаштуванню соціально відчужених груп та осіб (малозабезпечених, осіб з обмеженими можливостями та ін.);

- сприяння розвитку соціального підприємництва, що уможливило зменшення рівня соціального відчуження, забезпечує можливості для інклюзивного розвитку ринків праці та збільшення привабливості робочих місць для соціально відчужених осіб;

- ухвалення спеціального закону та відповідних підзаконних актів, що визначатимуть порядок участі громадянського суспільства і підзвітності органів влади на всіх рівнях, включаючи правові наслідки недотримання визначених процедур та норм публічності;
- забезпечення розвитку системи професійної експертизи та моніторингу, особливо у сфері антикорупційної та антидискримінаційної політики, специфіки переходу на європейські стандарти виробників національного та регіонального рівнів, що актуалізує необхідність підвищення рівня спеціальної підготовки представників місцевих, регіональних і національних НУО за рахунок співпраці та партнерства між академічними та громадськими організаціями;
- інформування населення щодо потенціалу євроінтеграційного процесу для українського суспільства у формі таргетованих інформаційних повідомлень, які роз'яснюють переваги та ризики імплементації УА для конкретних груп населення та суспільства загалом;
- запровадження електронних механізмів електронного урядування, що сприяють залученню громадян до участі в державному та муніципальному управлінні та прийнятті відповідних рішень;
- розроблення механізму забезпечення делегування частини функцій державного управління організаціям громадянського суспільства на засадах європейських цінностей.

Важливим цільовим орієнтиром для розроблення заходів імплементації УА і створення можливостей для розвитку корпоративної соціальної відповідальності є європейські освітні програми, що мають стати рамковими умовами для модернізації системи освіти в Україні. Відповідно до керівних принципів політики розвитку навчання, визначених Європейською стратегією зайнятості (European employment strategy) у 2003 р. [15], та європейських стандартів освіти, згідно з якими Європейська комісія об'єднала різні освітні та навчальні ініціативи в єдину Програму навчання впродовж життя (Lifelong Learning Programme), потребує модернізації національна система підготовки та перекваліфікації кадрів у напрямі розбудови системи безперервної освіти, що забезпечує можливість адаптуватися до мінливих умов життя. Керівні принципи політики розвитку навчання ЄС, акцентуючи увагу на невідповідності рівня кваліфікації працівників сучасним умовам розвитку суспільного виробництва, закликають до розвитку освіти впродовж життя шляхом збільшення підприємствами інвестицій у людські ресурси; безперервна освіта повинна розбудовуватись не лише як система "освіти впродовж життя" (lifelong education), а й як "освіти шириною в життя" (lifewide education), що передбачає поєднання формальної освіти з неформальною (професійно спрямованими та загальнокультурними студіями для дорослих, у т.ч. – по телебаченню та он-лайн) та інформальною (освітою за межами стандартного освітнього середовища, в т.ч. – поширення таких форм навчання на виробництві, як учнівство та стажування, що полегшують перехід молоді на ринок праці). Розвиток такої моделі освіти покликаний сприяти створенню механізмів отримання нових навичок і робочих місць з метою адаптації працівників до змін на ринку праці, модернізації самих ринків, підвищення продуктивності праці та забезпечення стійкості соціальної моделі [14, глава 21, ст. 420, 421].

Розвиток моделі безперервної освіти передбачає здійснення таких організаційних заходів, як:

- здійснення реформи освіти, скерованої на підвищення всіх рівнів освіти та професійної підготовки та формування організаційних можливостей для отримання в процесі навчання модерних професійних компетенцій та навичок з метою адаптації до змін на ринку праці, підвищення продуктивності праці та зменшення рівня безробіття; залучення широких кіл громадськості та експертів до обговорення напрямів та механізмів реформування системи освіти;

- розроблення національної Концепції та Програми розвитку системи освіти впродовж життя, що передбачає створення організаційних умов для розвитку неформальної та інформальної освіти, умов для якомога ширшого вільного доступу населення до Інтернету, прискорення його швидкості, підвищення кваліфікації викладачів у галузі нових технологій, щорічне підвищення інвестицій у людський капітал;

- спрощення доступу до загальної і професійної освіти для всіх; забезпечення відкритості загальної і професійної освіти: оволодіння іноземними мовами, сприяння забезпеченню мобільності та обміну досвідом освітян та молоді, яка навчається.

Запровадження безперервної освіти можливе лише за активної участі всіх соціальних партнерів – державного, приватного та громадського секторів. Оптимальну рамку для розвитку такої взаємодії створює система КСВ, оскільки саме в її межах сьогодні апробуються різноманітні неформальні та інформальні форми навчання та підвищення кваліфікації, що запроваджує бізнес у межах програм соціальної відповідальності.

Солідаризуємось із тезою Т.Семигіної про те, що нові пріоритети соціального розвитку висувають завдання створення платформи для розбудови солідарної суспільної співпраці як на національному, так і у глобальному вимірі, "дотримання антидискримінаційної практики у соціальній роботі та зосередженні зусиль на протидії соціальному виключенню (реальному або уявному, цілковитому або частковому відстороненню індивіда, групи від суспільного життя, унеможливленню доступу до суспільних благ) на рівні соціальної політики та практики" [4]. Все це, разом узяте, сприятиме розвитку людського та соціального капіталів, та, як наслідок, – соціальному розвитку суспільства. А соціальний розвиток, своєю чергою, є, як доводить О.Петроє, підґрунтям не лише соціального добробуту, а й соціально-економічного прогресу загалом [2].

Таким чином, євроінтеграція створює запит на модернізацію національних норм та індикаторів ефективності соціального розвитку. При цьому цей процес вимагає обережності та не може відбуватися шляхом прямого перенесення європейських стандартів у національне інституційне середовище, оскільки існує ціла низка загроз імплементації – від суспільного опортунізму й абсентеїзму щодо зазначених норм до їх деформації [8]. Адаптація європейських норм до місцевого соціокультурного контенту є доволі копіткою роботою, що вимагає узгодження позицій різних груп стейкхолдерів на основі зваженого соціального діалогу [6]. Як відзначає Т.Семигіна, активна світова практика імплементації міжнародних стандартів соціального розвитку на регіональному рівні "свідчить про умовність "глобальних" підходів, що залишає простір для наповнення локальним культурним змістом міжнародних дефініцій" [4].

Розглядаючи систему корпоративної соціальної відповідальності як один із найоптимальніших механізмів імплементації модерних соціальних норм та, водночас, забезпечення сталого інклюзивного зростання національної економіки, необхідно підкреслити, що використання інституційного потенціалу КСВ можливе лише за умови створення сприятливого середовища для її розвитку. Насамперед це стосується запровадження заходів державного стимулювання розвитку КСВ, а саме:

1) створення інституційно-правових передумов розвитку КСВ, зокрема розроблення та затвердження:

- Національної політики розвитку корпоративної соціальної відповідальності, що створить рамкові умови для соціально відповідальної поведінки суб'єктів суспільної взаємодії; рамковими умовами для розроблення Україною власної національної політики розвитку КСВ повинні стати такі європейські норми побудови політики: створення правової основи для розвитку КСВ; затвердження національної концепції розвитку КСВ та відповідних механізмів та інструментів її реалізації; розроблення алгоритму паритетного розподілу ресурсів для реалізації цілей концепції; створення дієвих механізмів моніторингу результатів та аудиту витрачання коштів,

- системи законодавчих норм, що створювала б правові рамки соціально відповідальної поведінки та сприяла оптимізації розвитку системи КСВ,

- сприяння включенню заходів із поширення КСВ до проектів Генеральної угоди, а також державних та галузевих програм розвитку відповідних сфер господарювання,

- унормування спрощеного порядку заснування та припинення підприємницької діяльності соціальних підприємств;

2) створення організаційно-економічних механізмів та стимулів для розвитку КСВ, що передбачає:

- розроблення та впровадження державної програми пільгового оподаткування, кредитування та мікрофінансування соціальних підприємств та компаній, що впроваджують у своїй діяльності ресурсо- та енергоощадні технології, зменшують негативне навантаження на довкілля, вирішують соціальні проблеми громади,

- запровадження порядку надання соціально відповідальним компаніям регіональних преференцій у вигляді пільгового землевідведення, дозволів на будівництво тощо,

- розвиток тематичних партнерств (міжсекторних коаліцій) між владою, бізнесом та громадянським суспільством,

- удосконалення процедур державних тендерних закупівель, дозвільних процедур та механізмів податкового стимулювання з урахуванням стимулів до поширення КСВ; включення у процедуру тендерних закупівель критерію "Сталі державні закупівлі" та індикаторів КСВ, що передбачає вимогу дотримання постачальниками принципів КСВ у процесі надання послуг та виготовлення продуктів,

- запровадження екологічного та соціального маркування з метою посилення безпечності виробництва, зменшення рівня дискримінації та негативного впливу діяльності компаній на навколишнє середовище,

- запровадження принципів КСВ у роботу державних підприємств;

Євроінтеграція

3) інформаційна підтримка розвитку, підвищення рівня обізнаності суспільства та популяризація принципів корпоративної соціальної відповідальності, що має здійснюватись через:

- підготовку та оприлюднення щорічної національної доповіді про стан КСВ в Україні,
- популяризацію особливого виду звітності підприємств – звітів зі сталого розвитку (соціальної звітності), створення громадської платформи суспільного завірення соціальних звітів та забезпечення державної підтримки проведення публічних заходів з питань упровадження та результативності КСВ,
- створення єдиного інформаційного центру КСВ для популяризації ідей КСВ, надання ресурсної підтримки компаніям та організаціям та оприлюднення інформації стосовно компаній – порушників принципів захисту прав споживачів та принципів діяльності з соціальної відповідальності,
- сприяння проведенню місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування просвітницьких заходів з поширення інформації, обміну досвідом у сфері КСВ; залучення засобів масової інформації, інститутів громадянського суспільства та академічних кіл до популяризації та розвитку КСВ,
- сприяння розвитку навчально-освітньої та просвітницької роботи серед студентів, підприємців, державних службовців центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; сприяння підготовці фахівців за кваліфікацією "Менеджер із соціальної та корпоративної відповідальності", "Експерт із соціальної відповідальності бізнесу", "Аудитор соціальної відповідальності" (із внесенням відповідних змін до Державного класифікатора професій ДК 003:2010).

Висновки і перспективи подальших досліджень

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що євроінтеграція не лише висуває вимоги щодо проведення інституційних реформ у сфері соціального розвитку України, а й створює рамкові умови та драйвери для їх реалізації. Серед найбільш оптимальних механізмів соціального розвитку та інституційної модернізації національної економіки у європейській практиці визнана система корпоративної соціальної відповідальності. Імплементация положень європейського законодавства та Угоди про асоціацію в частині норм КСВ є вкрай важливим завданням здійснення реформ, оскільки положення угоди можуть та повинні слугувати основою для модернізації інституційного середовища національної економіки та індикатором її успішності.

Поширення КСВ у вітчизняній діловій практиці сприятиме посиленню транспарентності суспільних відносин, зміцненню конкурентоспроможності національної економіки, покращенню ділового клімату, гармонізації правових норм і правил ділової комунікації України та ЄС з подальшою імплементациєю європейських норм до національного законодавства, що загалом позитивно впливатиме на інвестиційний імідж України та стимулюватиме приплив іноземних інвестицій.

Завдяки цільовій орієнтації на вдосконалення системи відносин у таких базових сферах реалізації КСВ, як права людини, соціально-трудова відносина, якість продукції, конкурентна політика, взаємодія з навколишнім середовищем, відносина з соціумом, соціальна відповідальність, вона може розглядатися як

оптимальний інституційний механізм, що уможливить перехід української економіки до сталого, інтелектуального та інклюзивного зростання.

Список використаних джерел

1. Супрун Н.А. Інституційні детермінанти становлення вітчизняної моделі корпоративного управління [Електронний ресурс] / Н.А. Супрун // Ефективна економіка. – К., 2009. – Режим доступу : www.economy.nayka.com.ua
2. Соціальна і гуманітарна політика : підручник [В.П.Трощинський, В.А.Скуратівський та ін.]. – К. : НАДУ, 2016. – 792 с.
3. Льчук Л.І. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні [Електронний ресурс] / Л.І. Льчук. – Режим доступу : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=363:2014-02-21-06-52-37&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=27
4. Семигіна Т.В. Глобальні пріоритети соціального розвитку: імперативи для політики і практики / Т.В. Семигіна // Наукові записки. – 2013. – Т. 149. – С. 57–61.
5. Петроє О.М. Передумови розвитку соціального діалогу в державному управлінні України / О.М. Петроє // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2011. – Вип. 3. – С. 242–249.
6. Петроє О.М. Основні напрями вдосконалення державного управління соціогуманітарним розвитком на регіональному рівні / О.М. Петроє // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2014. – Вип. 2. – С. 69–74.
7. Українська економічна думка про чинники та пріоритети економічного розвитку : монографія / [Небрат В.В., Супрун Н.А. та ін.]; за ред. д.е.н. В.В. Небрат ; ДУ "Ін-т економ. та прогноз. НАН України". – К., 2014. – 396 с.
8. Супрун Н. Проблеми адаптації національної моделі корпоративного управління до екзогенних інституційних параметрів / Н.А. Супрун // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – Вип. 1. – С. 17–25.
9. Супрун Н.А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник соціального залучення (в контексті цілей стратегії "Еуро-2020") / Н.А. Супрун // Український соціум. – 2013. – Вип. 2. – С. 163–176.
10. ISO 26000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iso.org/iso/home.html>
11. Europe-2020: A European Strategy for Smart, Sustainable, and Inclusive Growth–European Commission, 3.3.2010 COM [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
12. Нова стратегія Європейської комісії з корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) 2011–2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.csr-ukraine.org/ctragiya_evropeyskoi_komisii_.html
13. Зелена книга "Створення умов для поширення соціальної відповідальності бізнесу в Європі" / Європейська комісія. – Брюссель, 18.7.2001, COM (2001) 366 ; Київ, 2010. – 34 с.
14. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода ратифікована із заявою Законом України №1678-VII від 16.09.2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1.
15. European Employment Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=en>

Надійшла до редакції 29.11.2016 р.

*Супрун Н.А., д-р екон. наук, професор
главный научный сотрудник
Института экономики и прогнозирования НАН Украины*

РАЗВИТИЕ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ ТРЕБОВАНИЙ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННОГО ПРОЦЕССА

Исследуются перспективы модернизации институциональной среды национальной экономики и изменения стратегических приоритетов социального развития Украины в контексте требований евроинтеграционного процесса. Основной акцент сделан на необходимости развития института корпоративной социальной ответственности

ности в Україні согласно требованиям Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом и соответствующих европейских норм.

Ключевые слова: *социальное развитие, Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС, евроинтеграция, Eurore 2020, корпоративная социальная ответственность, устойчивое развитие, интеллектуальный рост, инклюзивный рост, социальное вовлечение*

**Suprun N., Doctor of Economics, Professor,
Chief Researcher, Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine**

DEVELOPMENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE CONTEXT OF THE REQUIREMENTS OF EUROINTEGRATION

The article is dedicated to the prospects of modernization of the institutional environment and change of the strategic priorities of Ukraine's social development in the context of the requirements for its integration into the EU. The main focus is to develop an institution of corporate social responsibility in Ukraine in accordance with the Association Agreement between Ukraine and the EU and the relevant European standards.

Keywords: *social development, Association Agreement between Ukraine and the EU, European integration, Europe-2020, corporate social responsibility, sustainable development, smart growth, inclusive growth, social inclusion*

References

1. Suprun, N.A. (2009). Institutional determinants of formation of national model of corporate governance. In *Efficient economy*. Kyiv. Retrieved from: www.economy.nayka.com.ua [in Ukrainian].
2. Troshchyns'kyj, V.P., Skurativs'kyj, V.A., et al. (2016). Social and humanitarian policy. Kyiv: National Academy of Public Administration under the President of Ukraine [in Ukrainian].
3. Il'chuk, L.I. World experience of models of social policy and the possibility of their use in Ukraine. Retrieved from: http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=363:2014-02-21-06-52-37&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=27 [in Ukrainian].
4. Semyhina, T.V. (2013). Global priorities for social development: imperatives for policy and practice. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, 149, 57-61 [in Ukrainian].
5. Petroie, O.M. (2011). Preconditions for the development of social dialogue in the public administration of Ukraine. *Visnyk Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of public administration under the President of Ukraine*, 3, 242-249 [in Ukrainian].
6. Petroie, O.M. (2014). The basic directions of perfection of state management of social and humanitarian development at the regional level. *Visnyk Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of public administration under the President of Ukraine*, 2, 69–74 [in Ukrainian].
7. Nebrat, V.V., Suprun, N.A. et al. (2014). Ukrainian economic thought about the factors and priorities of economic development. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for economics and forecasting. Kyiv [in Ukrainian].
8. Suprun, N.A. (2009). Adaptation of the national model of corporate governance in the exogenous institutional parameters. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu – Bulletin of Kyiv national trade-economic University*, 1, 17-25 [in Ukrainian].
9. Suprun, N.A. (2013). Corporate social responsibility as a factor of social inclusion (in the context of the objectives of the strategy "Europe-2020"). *Ukr. socium – Ukrainian society*, 2, 163-176 [in Ukrainian].
10. ISO 26000. Retrieved from: <http://www.iso.org/iso/home.html> [in English].
11. Europe-2020: A European Strategy for Smart, Sustainable, and Inclusive Growth–European Commission, 3.3.2010 COM. Retrieved from: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm [in English].
12. The new strategy of the European Commission on corporate social responsibility (CSR) 2011-2014. Retrieved from: http://www.csr-ukraine.org/ctragiya_evropeyskoi_komisii_.html [in Ukrainian].
13. The Green Paper "Creating the conditions for disseminating social responsibility in Europe". (2010). European Commission. Brussels, 18.7.2001, COM (2001) 366. Kyiv [in Ukrainian].
14. The Association agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European atomic energy community and their member States, on the other hand : the Agreement is ratified, a statement of the Law of Ukraine №1678-VII dated 16.09.2014. (2014). *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy – The Official Bulletin of Ukraine*, 75:1 [in Ukrainian].
15. European Employment Strategy. Retrieved from: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=en> [in English].